Archeologienota: Riolerings- en wegeniswerken in de Schetsveldwijk te Diegem (gemeente Machelen)

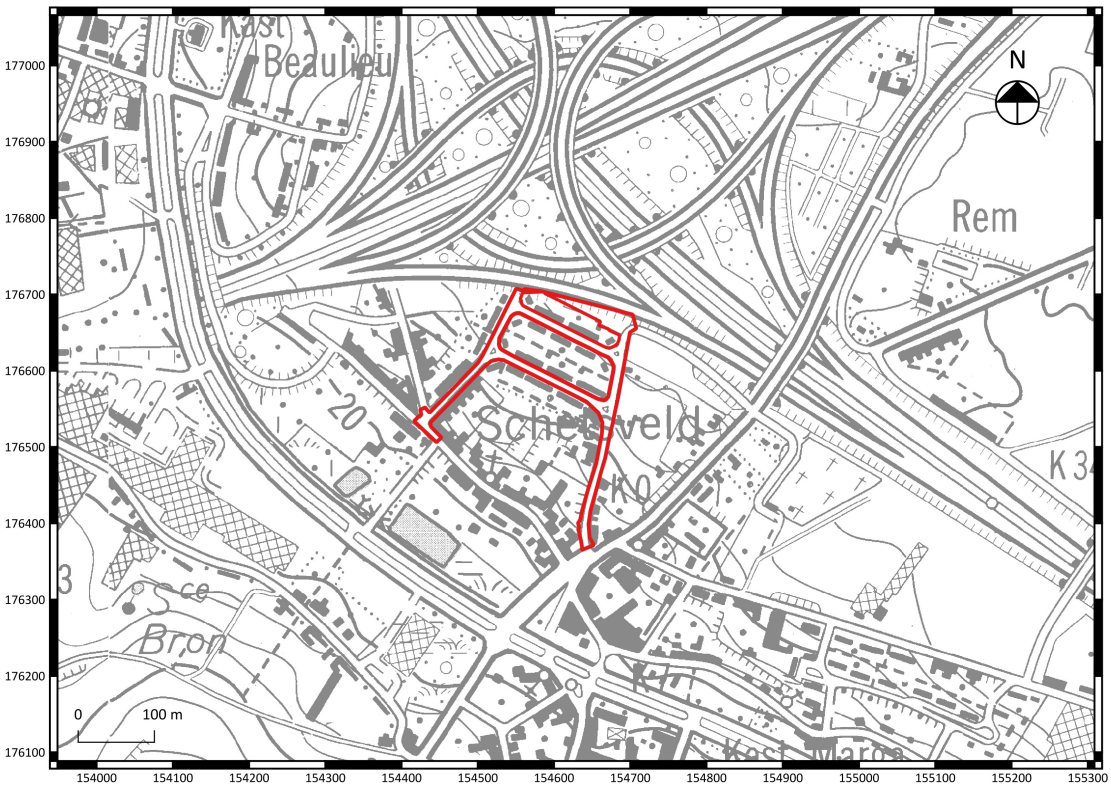

Nick Van Liefferinge
Stephanie Cousin

Kessel-Lo, 2016
Studiebureau Archeologie bvba

Colofon

Archeologienota: Riolerings -en wegeniswerken in de Schetsveldwijk te Diegem (gemeente Machelen)

Initiatiefnemer:	Studiebureau Jouret bvba
Erkend archeoloog:	Nick Van Liefferinge
Auteurs:	**Nick Van Liefferinge** **Stephanie Cousin**
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bvba
Jozef Wautersstraat 6
3010 Kessel-Lo
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2016, Studiebureau Archeologie bvba

Inhoud

1. Resultaten bureauonderzoek p. 2
1.1 Beschrijvend gedeelte p. 2
1.1.1 Administratieve gegevens p. 2
1.1.2 Archeologische voorkennis p. 4
1.1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstellingen p. 4
1.1.4 Werkwijze bureauonderzoek p. 9
1.2 Assessmentrapport p. 9
1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied p. 9
1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied p. 17
1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied p. 23
1.2.4 Archeologische verwachting voor het onderzoeksgebied p. 24
1.2.5 Synthese en beantwoording onderzoeksvragen p. 24
1.3 Samenvatting bureauonderzoek p. 25
1.3.1 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek p. 25
1.3.2 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek p. 25

2. Programma van maatregelen p. 26
2.1 Gemotiveerd advies p. 26
2.2 Programma van maatregelen p. 26

Bibliografie p. 27
Bijlagen p. 28
Bijlage 1: Plannenlijst p. 28
Bijlage 2: Fotolijst p. 30

1. Resultaten bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode		2016L188
Actoren	**Studiebureau Archeologie**	OE/ERK/Archeoloog/2015/00002 (bedrijf)
	Nick Van Liefferinge	OE/ERK/Archeoloog/2016/00111 (auteur)
	Stephanie Cousin	Auteur, digitaliseerder
Locatie	**Provincie**	Vlaams-Brabant
	Gemeente	Machelen
	Deelgemeente	Diegem
	Adres	Schetsstraat
Kadastrale gegevens		Machelen, Afd2, Sectie C, openbaar domein
Oppervlakte onderzoeksgebied		1,18 ha
Bounding Box	**Punt 1**	X154416, Y176365
	Punt 2	X154708, Y176708
Topografische kaart		Fig. 1.1
Kadasterplan		Fig. 1.2
Afbakening verstoorde zones		Geen
Begindatum onderzoek		24 november 2016
Einddatum onderzoek		13 december 2016
Relevante termen thesauri OE		Bureauonderzoek, infrastructuur, Merovingische periode

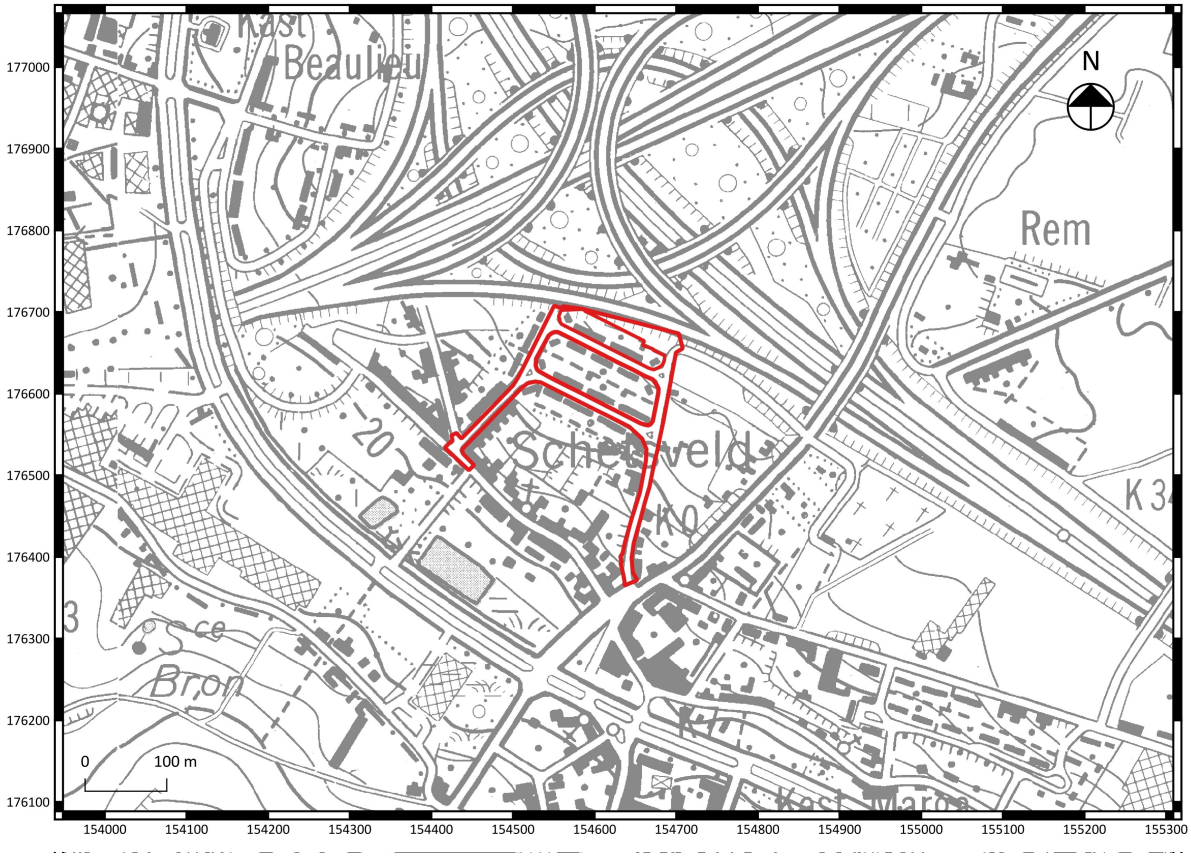

Fig. 1.1: Situering van het projectgebied op de topografische kaart (schaal 1/5.000) (bron: Geopunt Vlaanderen).

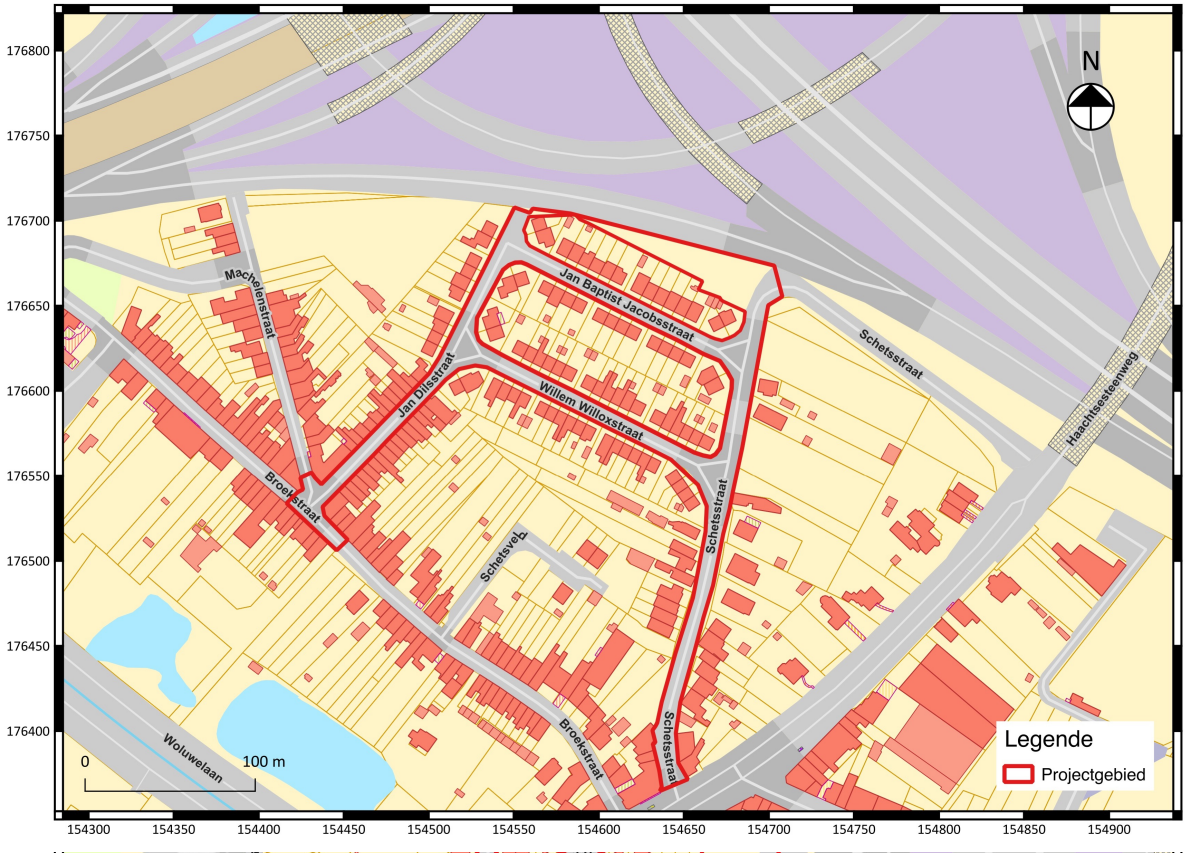

Fig. 1.2: Situering van het projectgebied op het kadasterplan (©CADGIS).

1.1.2 Archeologische voorkennis

Er is nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd binnen de grenzen van het projectgebied.

1.1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstellingen

1.1.3.1 Randvoorwaarden

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag.

De wetgeving met betrekking tot archeologie omvat enerzijds het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en anderzijds het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 die voor archeologie in werking traden op 1 juni 2016.

Overwegend dat
- het volledige projectgebied niet gelegen is in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt,
- Het projectgebied niet volledig binnen het gabarit van de bestaande lijninfrastructuur valt,
- het projectgebied zich niet (gedeeltelijk) ter hoogte van een beschermde archeologische site bevindt,
- het projectgebied zich niet (gedeeltelijk) in een vastgestelde archeologische zone bevindt,

- de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft meer dan 3000 m^2 bedraagt,
- de totale oppervlakte van de bodemingreep waarop de vergunning betrekking heeft meer dan 1000 m^2 bedraagt,
- het geen publiekrechterlijke aanvrager van de stedenbouwkundige vergunning betreft,
- het projectgebied volgens het gewestplan (25. Halle-Vilvoorde-Asse) is gelegen in een zone met als hoofdbestemming woongebied (code 0100)

dient een bekrachtigde archeologienota te worden toegevoegd bij de aanvraag van een stedenbouwkundige vergunning met ingreep in de bodem.

1.1.3.2 Vraagstelling

Het bureauonderzoek heeft tot doel het projectgebied archeologisch te evalueren op basis van bestaande bronnen en de impact van de geplande werken op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed te bepalen. Dit houdt in dat er informatie wordt verzameld over de mogelijke aanwezigheid of afwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het projectgebied. De kenmerken, de relatie met het omringende landschap, de bewaringstoestand en de waarde van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed worden ingeschat. Ook de manier waarop de geplande bodemingrepen worden uitgevoerd maakt deel uit van deze evaluatie.

Er wordt een antwoord geformuleerd op de volgende onderzoeksvragen:

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen en de informatie met betrekking tot de geplande werken over het archeologisch potentieel van het terrein?

Wat is de impact van de geplande werken?

1.1.3.3 Beschrijving van de geplande werken

De bodemingreep betreft o.a. de heraanleg van de bestaande riolering en wegenis, volledig binnen het gabarit van de bestaande lijninfrastructuur van de Jan Dilsstraat, de Jan Baptist Jacobstraat, de Willem Willoxstraat, de Schetsstraat en een klein deel van de Broekstraat. De huidige riolering en nutsvoorzieningen bevinden zich max. 3,5 meter onder het huidige maaiveld en steeds langs de rand van de weg. De nieuwe riolering en nutsvoorzieningen zullen tevens op max. 3,5 meter onder het huidige maaiveld worden aangelegd, maar dan centraal onder de wegenis. Het gebied tussen de E40 en de Jan Baptist Jacobstraat - buiten het gabarit van de bestaande lijninfrastructuur - zal worden ingericht als speelbos, speelterrein en petanqueterrein.

Fig. 1.3: Bestaande bebouwing (Studiebureau Jouret bvba).

fig. 1.4: Inrichtingsplan bij de rioleringswerken (Studiebureau Jouret bvba).

Fig. 1.5: Inrichtingsplan bij de wegeniswerken (Studiebureau Jouret bvba).

1.1.4 Werkwijze bureauonderzoek

Voor de beschrijving van het fysisch geografische gesteldheid van het terrein werden de topografische kaart van België, de tertiairgeologische kaart, de quartairgeologische kaart, de bodemkaart, de bodemerosiekaart, de bodembedekkingskaart, het kadasterplan en luchtfoto's (2012) geraadpleegd. De geomorfologische kaart werd niet geraadpleegd vermits deze niet beschikbaar is voor het projectgebied. Deze plannen - via Geopunt Vlaanderen en het NGI online ter beschikking gesteld - werden verder bewerkt tot publicatieplannen met behulp van de software QGIS 2.14 Essen.

Om de evolutie van het grondgebruik gedurende de laatste 300 jaar te reconstrueren werden de voornaamste beschikbare cartografische bronnen geraadpleegd, nl. de Ferrariskaart (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840), de Vandermaelenkaart (1846-1854) en luchtfoto's (1971 en 2000-2003). Het historisch grondgebruik werd vergeleken met de huidige toestand om de impact van eventuele verstoringen te kunnen inschatten. Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd omdat uit de analyse van het historisch kaartmateriaal geen specifiek grondgebruik naar voor komt dat dit noodzakelijk maakt.

Aan de hand van de gegevens van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) werd de archeologische situering van het onderzoeksgebied bepaald. Via het geoportaal van Onroerend Erfgoed[1] werden de inventaris van beschermde archeologische sites en de kaart van gebieden waar geen archeologie te verwachten valt geconsulteerd.

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied

Het projectgebied situeert zich ter hoogte van de wijk 'Schetsveld' te Diegem en omvat een aantal woonstraten. Diegem is een deelgemeente van Machelen, waarvan het stedelijk centrum zich ten noorden van het projectgebied situeert. Het projectgebied zelf wordt begrensd door de snelweg/ringweg E40-E19 in het noorden, de Haachtsesteenweg in het oosten, de Broekstraat in het zuiden en de Machelenstraat in het westen. Ten oosten van het projectgebied bevinden zich de terreinen van Brucargo (Brussels Airport). Ten zuiden van het projectgebied is het centrum van Diegem gesitueerd en in het westen bevindt zich het industriegebied "Buda". Deze regio langs de rand van Brussel is in de loop van de 20ste eeuw sterk verstedelijk (fig. 1.2 en 1.7).

[1] https://geo.onroerenderfgoed.be

Fig. 1.7: Luchtfoto (opname zomer 2012) met begrenzing van het projectgebied (Bron: Geopunt Vlaanderen).

De deelgemeente Diegem in de gemeente Machelen behoort tot het zandleemlandschap. Het betreft een microregio met een intense ontginningsgeschiedenis, meer bepaald de ontginning van zand(steen) uit de (geologische) Formaties van Lede en Brussel. Deze regio wordt gescheiden van de leemstreek door een overgangsgebied, waar men naast diep ontwikkelde leembodems ook talrijke tertiaire sedimenten dagzomen (vooral in de regio Nossegem en Kraainem).

Het gebied behoort hydrografisch gezien tot het Zennebekken, dat deel uitmaakt van het Scheldebekken[2]. Het globale reliëf in het Zennebekken daalt in noordelijke richting. De Woluwe is de voornaamste waterloop in het gebied en haar vallei bevindt zich net ten zuiden van het projectgebied. De vallei wordt breder in noordelijke richting, maar is quasi geheel geïndustrialiseerd.

Het projectgebied bevindt zich op de zuidwestflank van een plateau dat wordt omgeven door de Woluwe, de Molenbeek, de vallei van de Barebeek en de Kleine Beek (fig. 1.8). Binnen het projectgebied is een licht hellend reliëf waar te nemen dat verloopt van 24,4 m TAW in het zuiden tot 36 m TAW in het noorden (fig. 1.8 , fig. 1.9, fig. 1.10 en fig. 1.11).

[2] Baeyens & Dudal: 1958: 10-12.

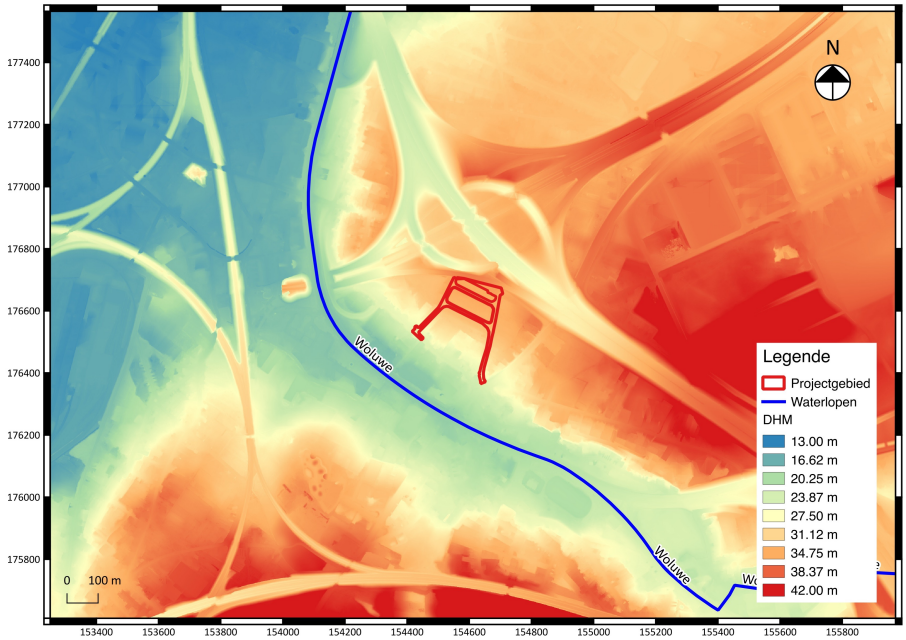

Fig. 1.8: Digitaal hoogtemodel (DHM) met aanduiding van het projectgebied (schaal 1/10.000) (Bron: Geopunt Vlaanderen).

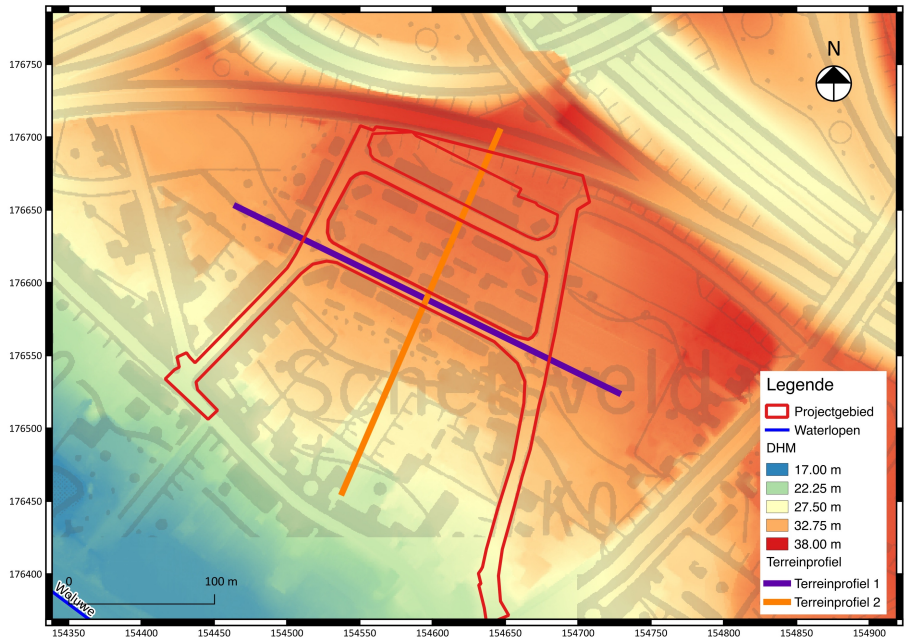

Fig. 1.9: Digitaal hoogtemodel (DHM) met aanduiding van het projectgebied (schaal 1/1.000) (Bron: Geopunt Vlaanderen).

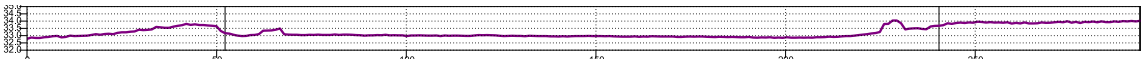

Fig. 1.10: Hoogteverloop van het terrein van west naar oost (bron: Geopunt Vlaanderen).

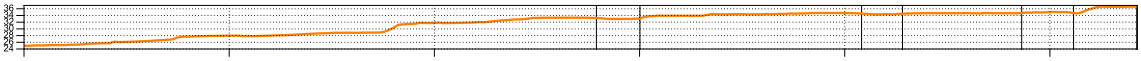

Fig. 1.11: Hoogteverloop van het terrein van zuid naar noord (bron: Geopunt Vlaanderen)

De geologische ondergrond van het projectgebied bestaat volgens de tertiairgeologische kaart (fig. 1.12) uit sedimenten van de Formatie van Brussel (code Ld-Br, Paleogeen) en maakt deel uit van de Zenne Groep. De Formatie van Brussel bestaat voornamelijk uit glauconietrijk, kwartshoudend zand en zandsteen. Dit zand(steen) wordt afgewisseld met kalkhoudende zand of zandsteenlagen die soms ijzerhoudend zijn. Deze zanden zijn afgezet tijdens het Eoceen door de zee die toen Noord- en Midden-België bedekte. De Formatie van Brussel komt in dit gebied voor als grote stroken langs de waterlopen.
In de regio van het projectgebied hebben de quartaire afzettingen een geringe dikte. Het betreft leem dat op niveo-eolische wijze werd afgezet tijdens de laatste ijstijd (Weichsel). Ze vormen het moedermateriaal van de soms diep ontwikkelde leembodems. De overgang tussen het quartair en het tertiair substraat wordt gevormd door lemige en zandige solifluctielagen. De valleien en depressies werden in de loop van het Holoceen vaak opgevuld met materiaal afkomstig van de leemplateaus (colluvium)[3].

Hierna staan de gegevens opgelijst zoals online beschikbaar op www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be.

- Volgens de **tertiairgeologische kaart** (www.dov.vlaanderen.be) (fig. 1.12) wordt de Formatie van Brussel gekarakteriseerd door de volgende kenmerken: bleekgrijs fijn zand, kalkhoudend, soms fossielhoudend, kiezel-en kalkzandsteenbanken (Br).

- Volgens de **quartairgeologische kaart** (www.dov.vlaanderen.be) (fig. 1.13) bestaat de bovengrond uit eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk ook het Vroeg-Holoceen (**E***LPw*) en/of hellingsafzettingen van het quartair (**H***Q*).

- De **geomorfologische kaart** is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied/projectgebied.

- Op de **bodemerosiekaart** (fig. 1.14) (www.geopunt.be) situeert het projectgebied zich in een zone met een (zeer) lage erosiegevoeligheid.

- Volgens de **bodemkaart** (www.dov.be) (fig. 1.15) bevindt het projectgebied zich in een zone met **OB**-gronden in het zuiden (kunstmatige bodems, voornamelijk ter hoogte van bebouwde zones), **PAC(o)-**gronden (zeer droge tot matig natte lichte zandleembodems met verbrokkelde textuur B-horizont), **SAC(o)-**gronden (zeer droge tot matig natte lemige zandbodems met verbrokkelde textuur B-horizont en **sLAx(o)-**gronden (zeer droge tot matig natte zandleembodems met nauwelijks of geen herkenbare profielontwikkeling).

- De **bodembedekkingskaart** (www.geopunt.be) (fig. 1.16) toont aan dat het projectgebied is verhard en omgeven wordt door autowegen, gebouwen, gras, struiken en occasioneel bomen.

[3] Baeyens & Dudal 1958: 10-12.

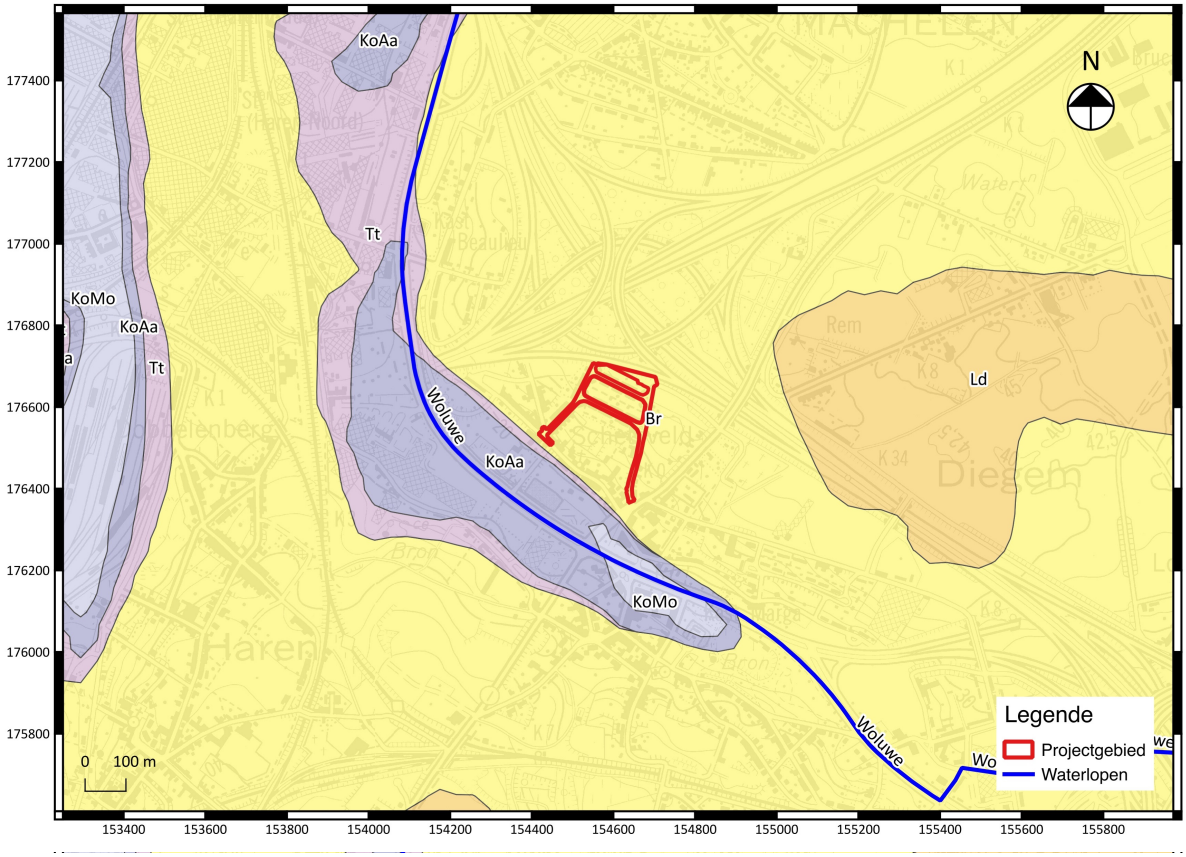

Fig. 1.12: Tertiairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied (Bron: DOV Vlaanderen).

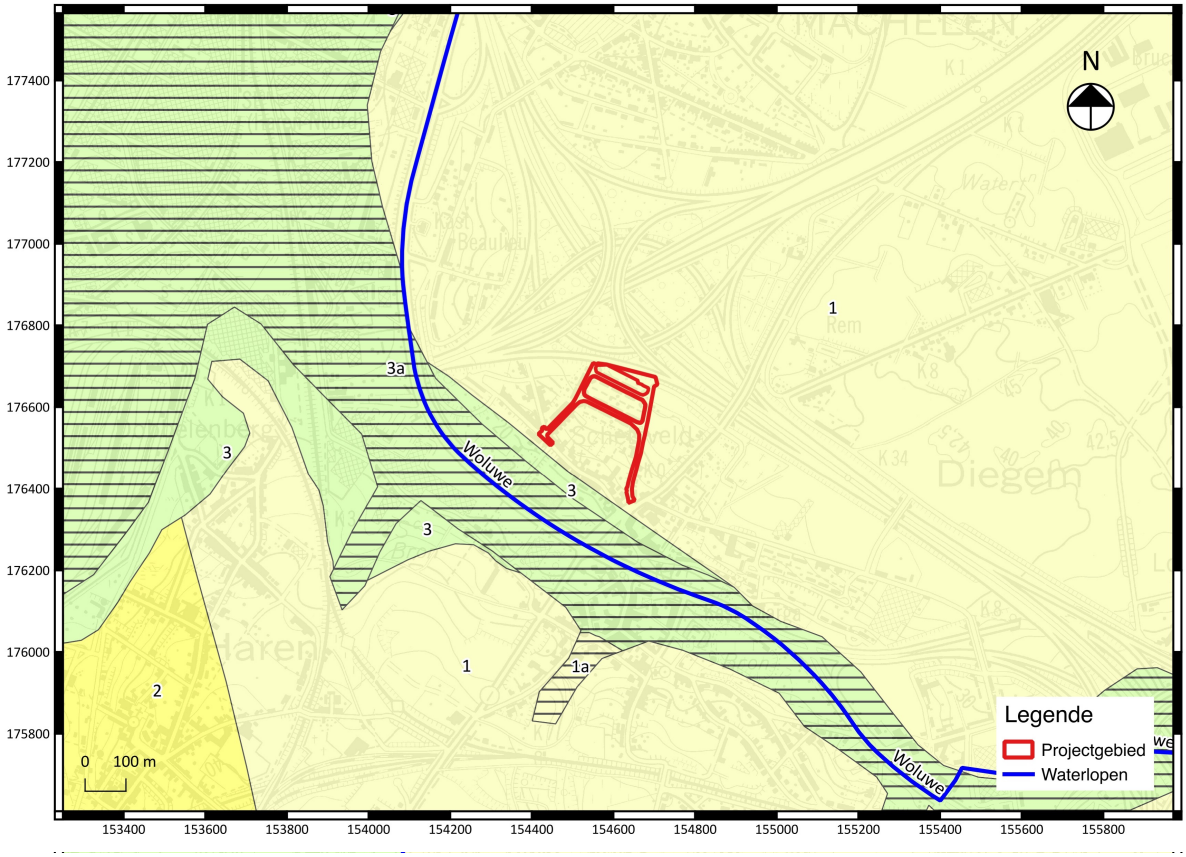

Fig. 1.13: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied (Bron: DOV Vlaanderen).

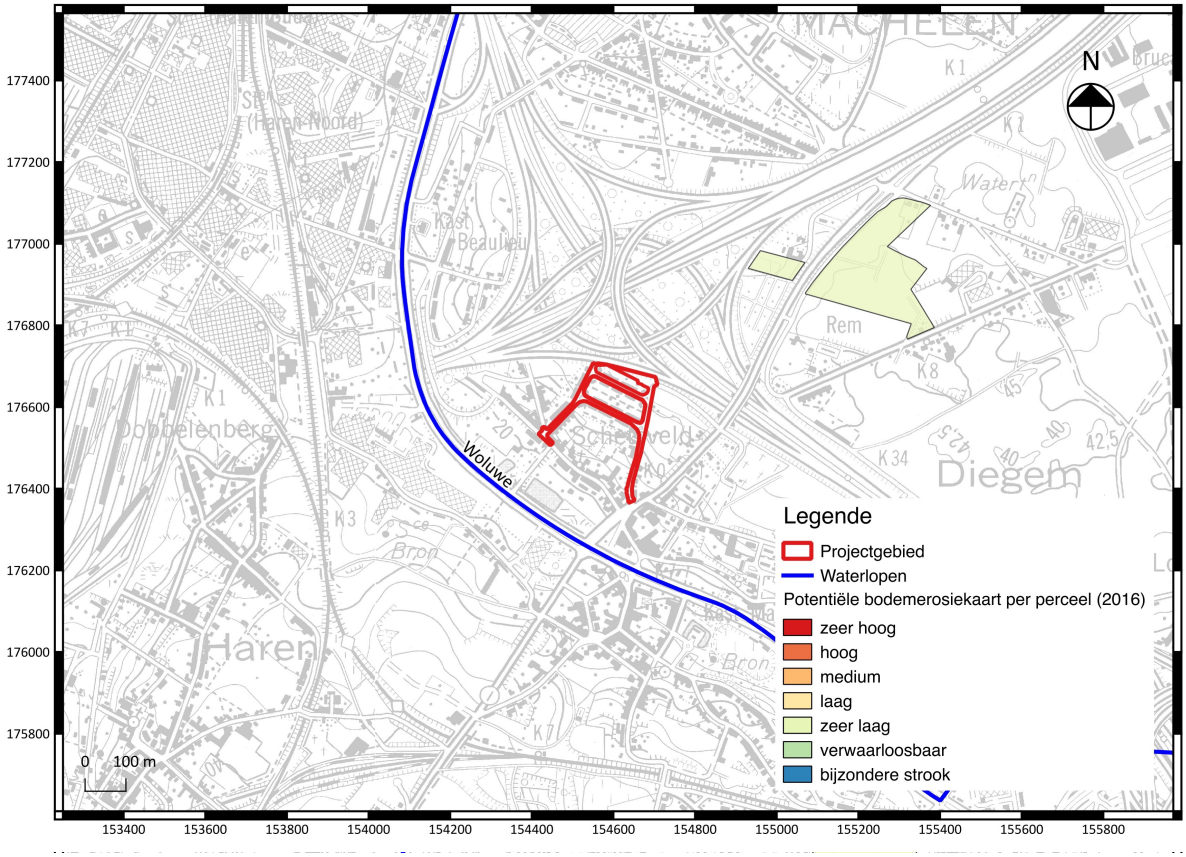

Fig. 1.14: Bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied (Bron: Geopunt Vlaanderen).

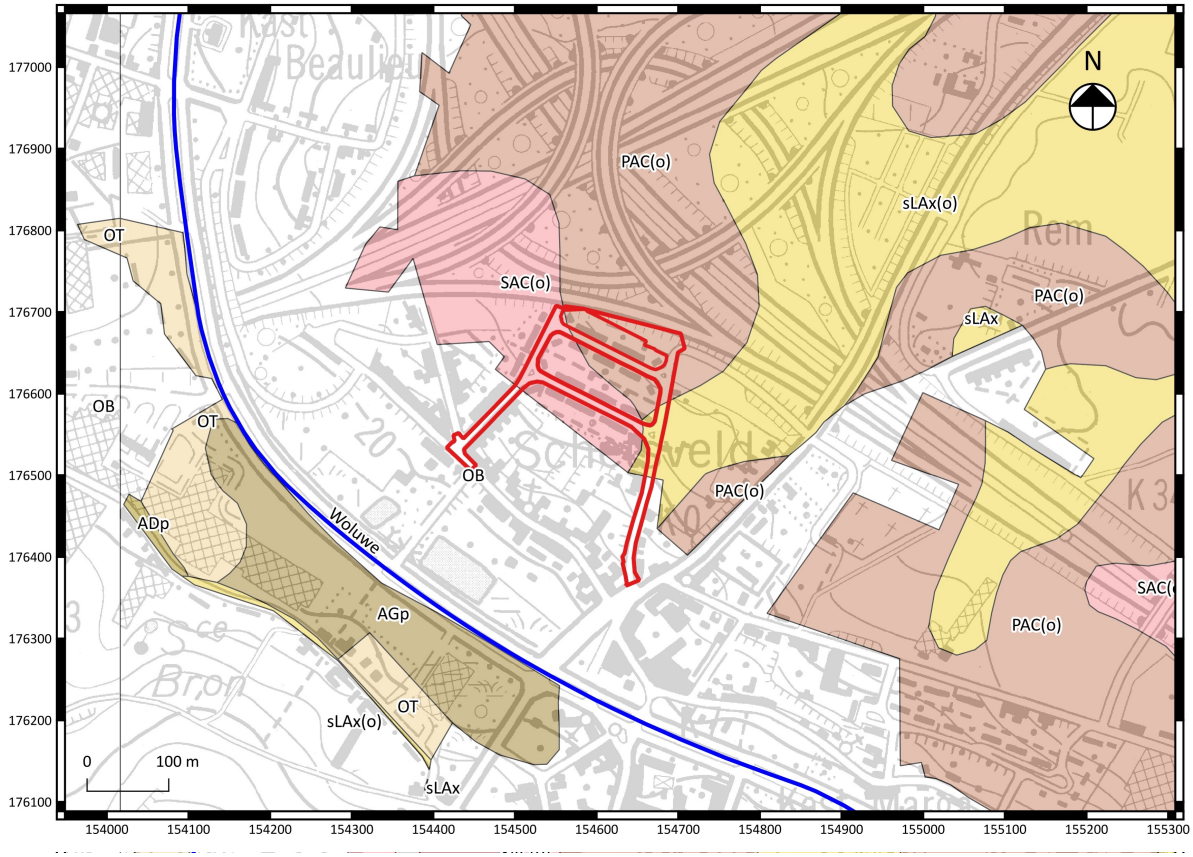

Fig. 1.15: Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied
(Bron: DOV Vlaanderen).

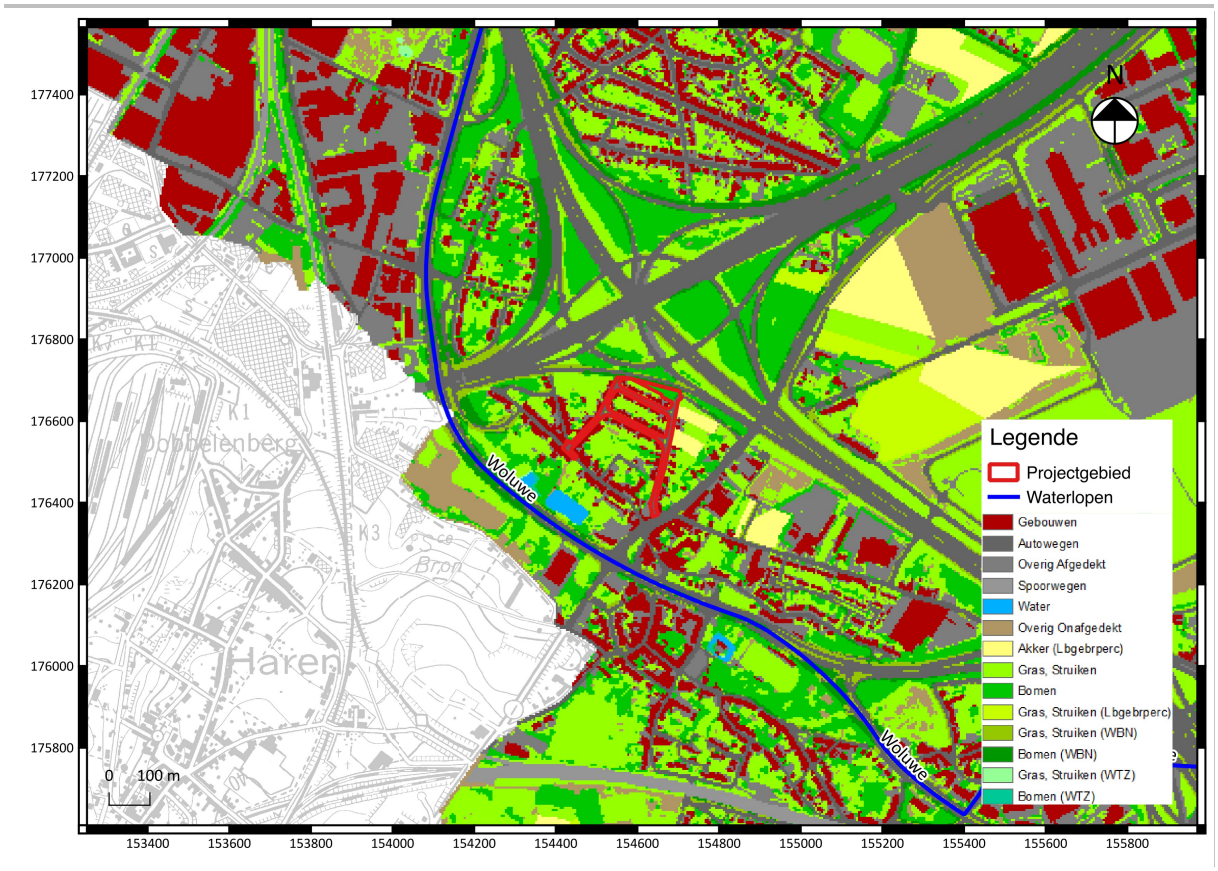

Fig. 1.16: Bodembedekkingskaart met aanduiding van het projectgebied
(Bron: Geopunt Vlaanderen).

1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied[4]

Het projectgebied bevindt zich in een zone die in het verleden gekenmerkt werd door een lage densiteit aan bebouwing, zoals blijkt uit de gegevens van het historisch kaartenmateriaal (zie verder).

Relevant voor het projectgebied is de geschiedenis van Machelen en Diegem. Uit Machelen zijn tot op heden weinig archeologische vondsten bekend. De huidige Heirbaan - met haar tracé in de richting van de Romeinse nederzetting van Elewijt - gaat wellicht terug tot de Romeinse periode. Ook de Romeinse weg van Boulogne naar Keulen zou de dorpskern van Machelen hebben doorkruist. In de buurt van deze weg werd in ieder geval archeologisch materiaal uit de Romeinse periode aangetroffen wat de aanwezigheid van een landbouwbedrijf (*villa*) uit de tweede eeuw n. Chr. doet vermoeden.

De oudste vermelding van Machelen vinden we in 1179 als "*Machala*". Tijdens de 12e eeuw worden in de context van Machelen de heren van Kraainem, van Saventem en van Nossegem vermeld die verbonden waren met het hof van de hertogen van Brabant. In het begin van de dertiende eeuw hield Walter van Moerzeke het dorp in leen van de hertog van Brabant. Later kwam Machelen door huwelijk, erfenis en verkoop in handen van diverse adellijke geslachten. In de literatuur worden

[4] De relevante historische informatie werd overgenomen van de website: http://inventaris.onroerenderfgoed.be

onder andere Philips van Maldeghem (14e eeuw) en meester Jan Van der Beken (1497-1498), raadsheer van Brabant, aangehaald. Deze laatste bezat de hoge, middelbare en lage rechtsmacht. Lamoraal II Claude François, graaf van Tour en Tassis, kreeg Machelen in zijn bezit in 1676 en was bouwheer was van kasteel Beaulieu.

Tot het begin van de twintigste eeuw was Machelen een landelijke en agrarische gemeente in het glooiende landschap van het Woluwedal met een kleine woonkern en verspreide landhuizen. De aanleg van de spoorlijn Brussel-Antwerpen in 1835 zou van fundamenteel belang blijken voor de verdere evolutie van de gemeente. Rond de eeuwwisseling ontstonden hier belangrijke industriële vestigingen en steeg het bevolkingsaantal. Toch vertoont het centrum een vrij beperkte centrale woonkern. Opmerkelijk is het veelvuldige voorkomen van sociale woningbouw, verspreid over de gemeente, te danken aan de nabije werkgelegenheid. Nieuwe woonwijken liggen in de omgeving van de Koningin Astridlaan, de Koningin Fabiolalaan en de Heirbaan.

De Woluwe ligt aan de basis van het ontstaan en de ontwikkeling van Diegem. Diegem dankt zijn ontstaan aan de "Voorde", een overgang van de waterloop waar van oudsher de wegen van Brussel naar Mechelen en Brussel over Aarschot naar Keulen samenkwamen (het huidige kruispunt van de Woluwelaan met de Oude Haachtsesteenweg).
Oorspronkelijk mondde de Woluwe ter hoogte van de aanlegplaats "Diegemse Ham" uit in de Zenne. In 1208 werd haar bedding verlegd en werd de waterloop via een kunstmatig kanaal vanaf haar oude monding, via Machelen afgeleid naar het centrum van Vilvoorde om daar de hertogelijke molens te voorzien van voldoende waterdebiet. Ook in Diegem waren talrijke watermolens aanwezig op de Woluwe. Aanvankelijk waren dit graan- en smoutmolens. Ze werden in de 15e en de 16e eeuw omgebouwd tot papiermolens, daarna tot poedermolens en in de 19e eeuw evolueerden ze tot papierfabrieken en leerlooierijen. De Woluwe was als zijloop van de Zenne ook een belangrijke vervoersweg voor de lokaal ontgonnen Lediaanse zandsteen. Al sinds de Middeleeuwen werden hier steengroeven uitgebaat. Vooral in de vijftiende eeuw werd het "*steenwerc van Dyedeghem*" sterk gewaardeerd in Brabant. Vele gebouwen in de omgeving, waaronder ook de eigen kerk en het dorpskasteel, werden uit de plaatselijke steen opgetrokken. In de periode 1937-1938 werd de Woluwe gekanaliseerd en overwelfd. Op deze voorheen belangrijke waterweg werd na de Tweede Wereldoorlog de Woluwelaan aangelegd. Na het inbedden van de Woluwe raakten de watermolens ook in onbruik.

De oudste vermelding van Diegem als "*Dydenghem*", mogelijk in de betekenis van ‘woonplaats bij het moeras’, gaat terug tot 1223. Toch wijzen archeologische vondsten (een neolithische vuurstenen bijl, een Gallo-Romeins grafveld uit het einde van de tweede of het begin van de derde eeuw, een Merovingische urne uit de zevende eeuw en een Karolingische muntschat uit de negende eeuw) op menselijke aanwezigheid en/of activiteit sinds de prehistorie. Mogelijk waren er aanvankelijk drie, later vijf Frankische nederzettingen, in het bijzonder Diedegem, Kuddegem, Wedelgem, Nijpenzele en Poesele. Dit zou betekenen dat Diegem vanaf de vierde eeuw een concentratie van hoven had, gelegen langs de Woluwe. In de eerste helft van de negende eeuw werd het domein Diegem-Heembeek vermoedelijk via een keizerlijke schenking één van de domeinen van de Rijksabdij van Kornelimünster bij Aken, gesticht in 814 in opdracht van Lodewijk de Vrome.
In de 13e eeuw kwamen de regalia-, leen- en cijnsrechten als erfelijk leen in het bezit van de hertogen. Zij werden lokaal vertegenwoordigd door de heren van Diegem, achtereenvolgens verschillende adellijke geslachten, die tot in de 14e eeuw ook nog afhankelijk waren van de abdij van Kornelimünster. De stichting van de kerk vond vermoedelijk plaats vóór de invallen van de Noormannen in Kornelimünster in de late 9e eeuw.

Het vroeger landelijke Diegem met de Woluwebeek, de talrijke watermolens, enkele kastelen, bossen, moerassen, vijvers, weiden, akkerland en steengroeven, maakte plaats voor een verstedelijkte woonkern die gedomineerd wordt door drukke verkeerswegen, industrieën en diensten inherent aan de onmiddellijke nabijheid van de luchthaven van Zaventem. De eerste sociale woningen werden gebouwd in 1924 aan de Lodewijk De Greefstraat. Nadien volgden onder meer de wijk "Schetsveld", aangelegd in het midden van de jaren 1950 onder leiding van architect Karel Roelants uit Machelen.

Een blik op het historisch kaartenmateriaal toont de locatie van het projectgebied in het zuiden van het stedelijk centrum van Machelen.
Op de Ferrariskaart (ca. 1775) (fig. 1.17) wordt het terrein van het projectgebied gesitueerd ten noorden van de kleine woonkernen van "*Haeren*" (ten zuidoosten) en "*Dieghem*" (ten zuidwesten). Direct ten zuidoosten van het projectgebied situeren zich drie molens: "*Grooten Molen*", "*Kleynen Molen*" en "*Broeck Molen*". Ten noordwesten van het projectgebied bevindt zich het "*Château St. Gertruyde Machelen*". Binnen het projectgebied zelf was er geen bebouwing aanwezig. Het terrein bestond uit akker- en/of weiland. Nabij de zuidelijke uitlopers van het projectgebied situeerde zich de hoeve "*Vermeren*".

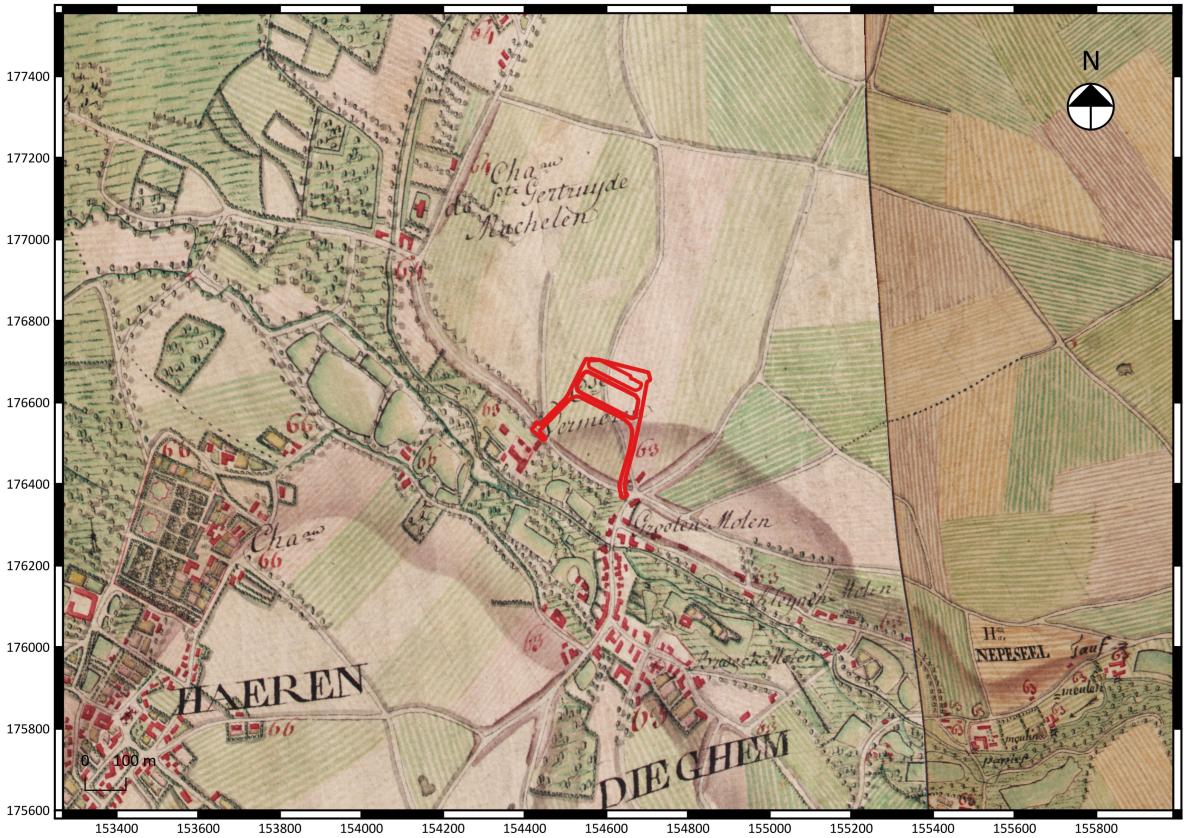

Fig. 1.17: Ferrariskaart (ca. 1775) met aanduiding van het projectgebied
(Bron: Geopunt Vlaanderen).

De Atlas der Buurtwegen (1841) (fig. 1.18) toont dat het oostelijk deel van het projectgebied samenvalt met weg "*Chemin n° 17*", de hedendaagse Schetsstraat. Ten zuiden van het projectgebied bevindt zich de weg "*Bruxelles à Dieghem*" (de hedendaagse Broekstraat). Ten westen van het projectgebied komt de "*Chemin n° 9*" overeen met de huidige Machelenstraat. Ten zuiden van het weg van Brussel naar Dieghem stroomt de Woluwe en bevinden zich een aantal waterbassins behorende tot de zgn. "*Bleekerij*". Binnen het projectgebied is geen bebouwing aanwezig.

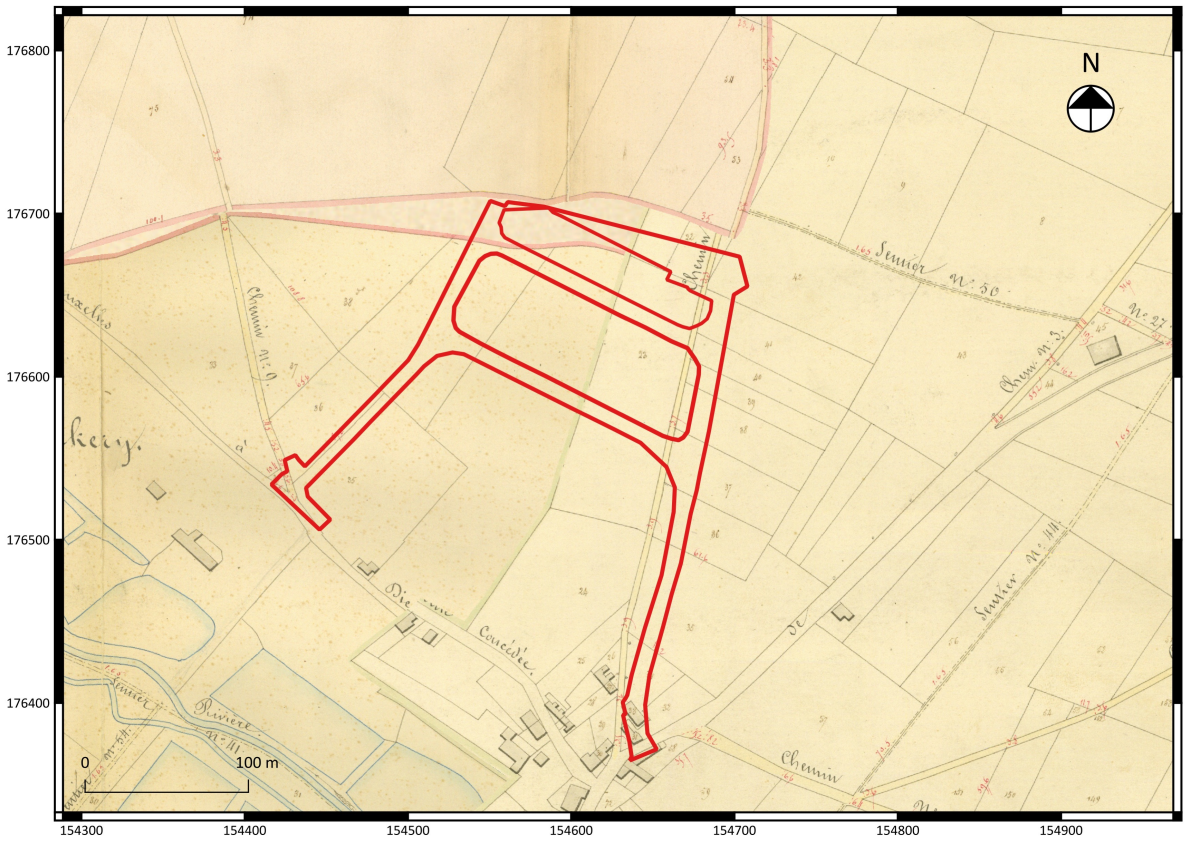

Fig. 1.18: Atlas der Buurtwegen (1841) met aanduiding van het projectgebied (Bron: Geopunt Vlaanderen).

Een luchtfoto uit 1971 (fig. 1.19) toont dat de Schetsveldwijk reeds is aangelegd, langs de nieuw aangelegde Jan Baptist Jacobsstraat, de Willem Willoxstraat, de Jan Dilsstraat en de Schetsstraat. Het uiterste noorden van het projectgebied was niet bebouwd en behoorde nog tot het wei- of akkerland. Ook in de omgeving van het projectgebied is de bebouwing sterk toegenomen, maar het landelijk karakter bleef toch behouden. De belangrijkste verkeers-as was destijds de Woluwelaan (zichtbaar in de zuidwestelijke hoek van de luchtfoto).

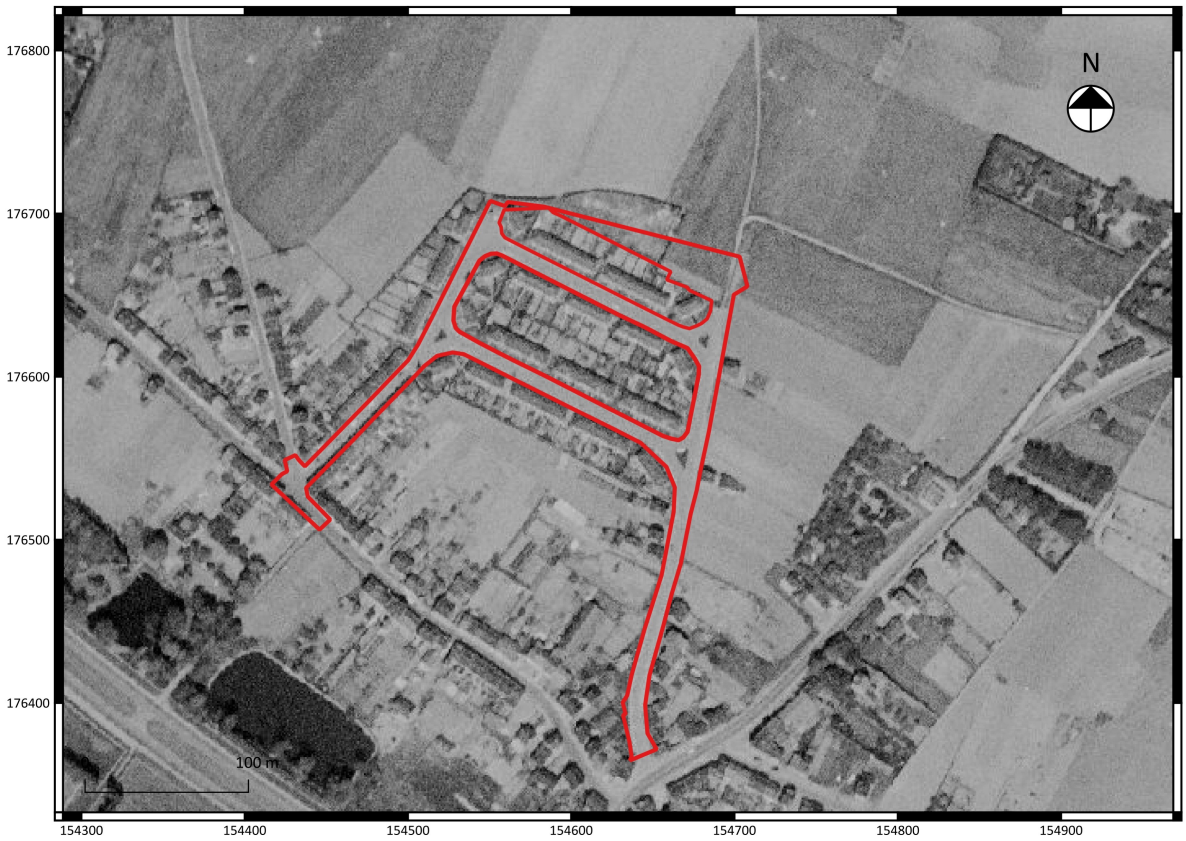

Fig. 1.19: Luchtfoto (opname 1971) met begrenzing van het projectgebied.

Een luchtfoto uit 2000-2003 (fig. 1.20) toont dat in tussentijd het autostrade-complex van de Brussele Ring werd aangelegd. Verder zijn er geen radicale veranderingen opgetreden ten opzichte van de situatie in 1970.

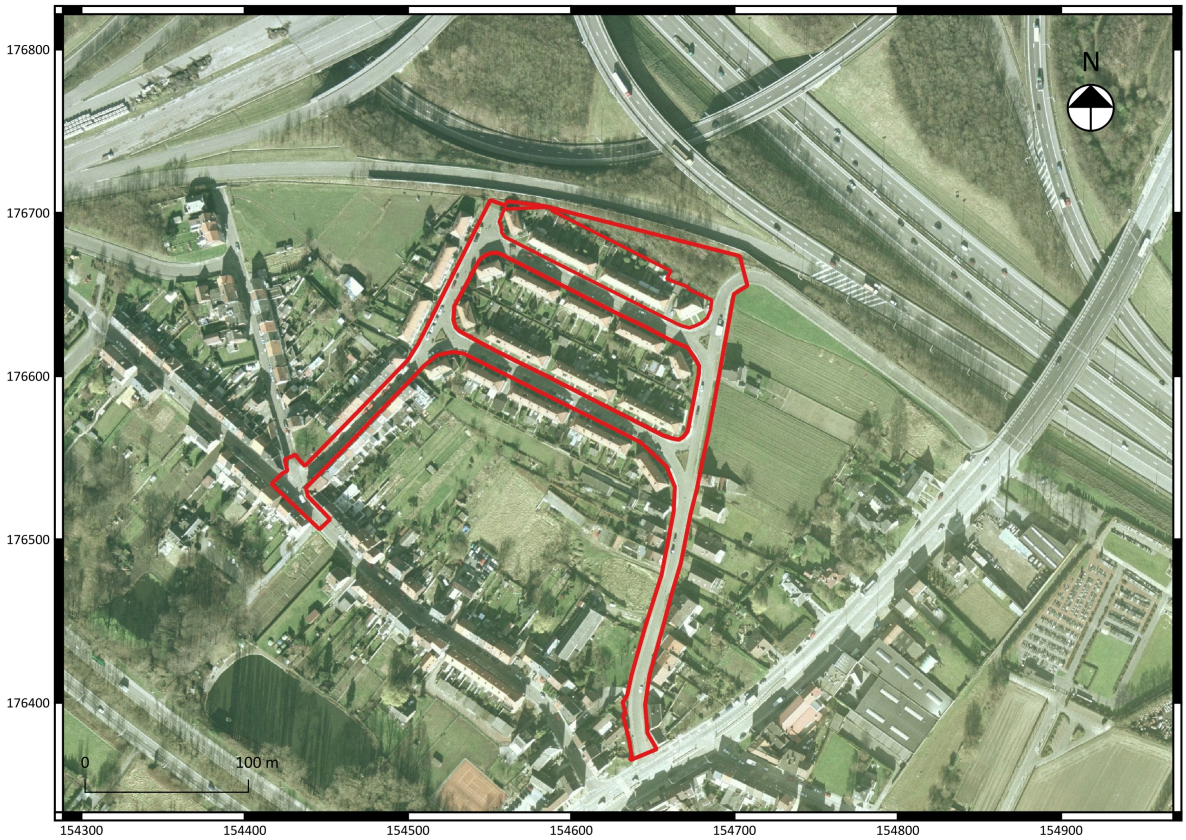

Fig. 1.20: Luchtfoto (opname 2000-2003) met begrenzing van het projectgebied.

1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied

In de databank van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) zijn er voor wat betreft de onmiddellijke omgeving van het projectgebied een aantal archeologische waarnemingen opgenomen (fig. 1.21).

De twee zuidelijke wegen van het projectgebied omsluiten de vindplaats van een Merovingisch grafveld dat zich vermoedelijk verder uitstrekt. Het werd ontdekt tijdens zandwinning in het gebied en onderzocht in 1906. In totaal werden in deze zone 29 graven met grafgiften aangetroffen (CAI 3360). Een losse vondst van Merovingisch aardewerk en een vondstconcentratie van metalen artefacten horen wellicht ook bij dit grafveld (CAI 10154). Ten zuidwesten van het projectgebied bevinden zich resten van de 16e eeuwse "*Vermeren hoeve*", zichtbaar op de Ferrariskaart als de "*cense Vermeren*" (CAI 1304). Ten zuidoosten van het projectgebied situeren zich de resten van de "*Voortmolen*"/"*s-Hertogenmolen*"/"*Coninxmolen*". Het betreffen allemaal water- en windmolens uit de late middeleeuwen (ook zichtbaar op de Ferrariskaart). Verder dient een vlakgraf (met onbekende datering) met de resten van een krijger (?) en paard (CAI 50) te worden vermeld. Nog verder naar het zuidoosten bevond zich de *Kleine Molen* (16e eeuw), opgericht door de heer van Diegem (CAI 33). Ten noordwesten van het projectgebied bevindt zich het laat-middeleeuwse barokkasteel "*Kasteel Beaulieau*"/"*Château de Sint-Gertruyde*" (CAI 54). Dit kasteel was ook zichtbaar op de Ferrariskaart.

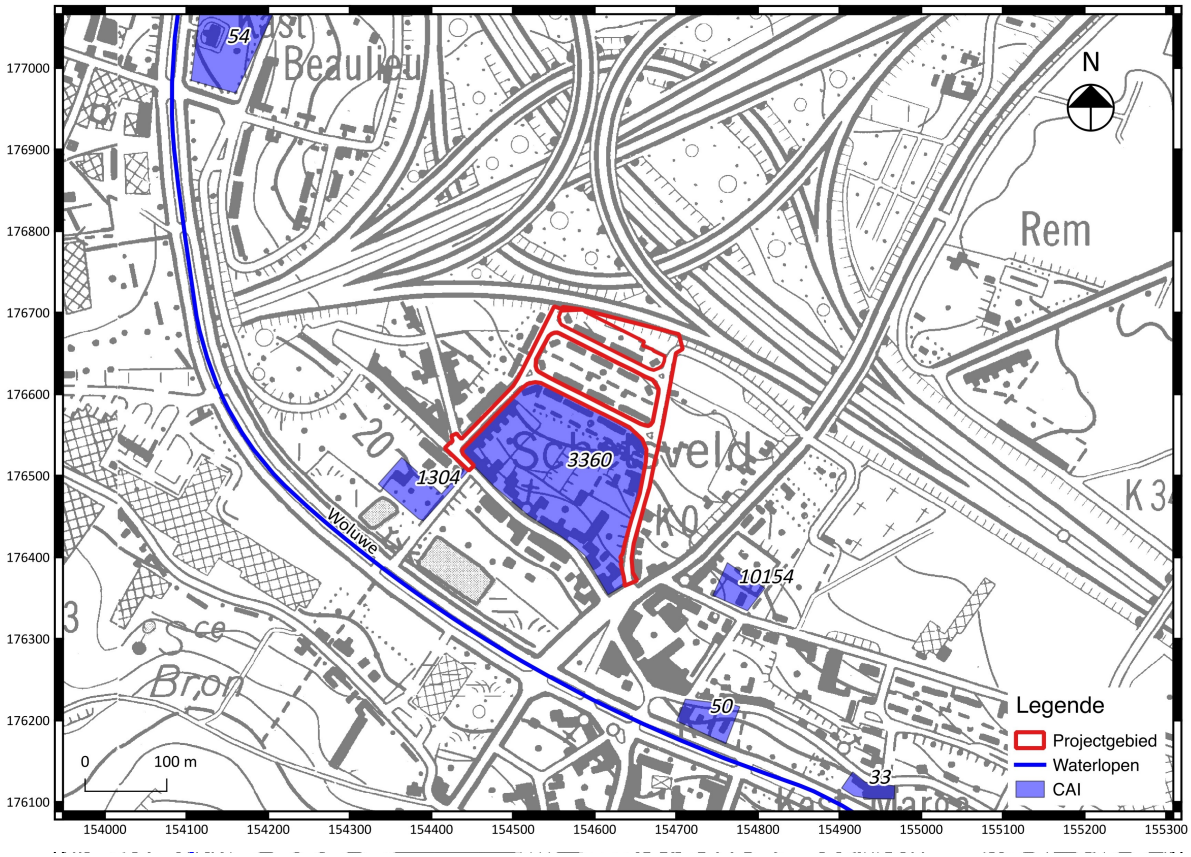

Fig. 1.21: Uittreksel uit de CAI met situering van het projectgebied
(Bron: Onroerend Erfgoed).

1.2.4 Archeologische verwachting (datering en interpretatie) voor het onderzoeksgebied

Wegens het feit dat de bodemingrepen zullen plaatsvinden binnen het gabarit van bestaande lijninfrastructuur wordt een zeer lage archeologische verwachting voor (pre)historische vindplaatsen uit alle mogelijke perioden vanaf de steentijd tot en met WOII vooropgesteld. De aanwezigheid van een Merovingisch grafveld (ontdekt en deels onderzocht in 1906) vlakbij het projectgebied zorgt voor een hoge verwachting voor archeologische waarden uit de vroege middeleeuwen in de onverstoorde ondergrond rond het projectgebied.

1.2.5 Synthese en beantwoording onderzoeksvragen

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen en de informatie met betrekking tot de geplande werken over het archeologisch potentieel van het terrein?

Louter afgaande op de geraadpleegde (cartografische) bronnen kan worden geconcludeerd dat het gebied rond het projectgebied beschikt over een hoog archeologisch potentieel voor de aanwezigheid van (pre)historische vindplaatsen.
Binnen de contouren van projectgebied - dat zich voornamelijk situeert binnen het gabarit van bestaande lijninfrastructuur - wordt het archeologisch potentieel echter als laag gekwalificeerd. Het bodemarchief is hier namelijk verstoord tot een diepte van ca. 3,5 m beneden het maaiveld door de aanleg van nutsleidingen (riolering) en wegen.

Wat is de impact van de geplande werken?

Op het terrein worden de bestaande rioleringen en wegen heraangelegd. De huidige riolering en andere nutsvoorzieningen werden aangelegd op een diepte van max. 3,5 meter onder het maaiveld en bevinden zich langs de randen van de wegtracés. De nieuwe riolering en nutsvoorzieningen zullen opnieuw worden aangelegd op een diepte van max. 3,5 meter onder het huidige maaiveld. Het gebied tussen de Brusselse Ring en de Jan Baptist Jacobsstraat wordt ingericht als speelbos, speelterrein en petanqueterrein. Deze inrichting zal geen (structurele) impact op het bodemarchief veroorzaken.

De toekomstige werkzaamheden zullen dus ingrijpen op reeds verstoorde verstoorde niveaus (heraanleg nutsvoorzieningen en wegenis).

1.3 Samenvatting bureauonderzoek

1.3.1 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek

Op basis van de resultaten van het uitgevoerde bureauonderzoek werd duidelijk dat er geen archeologisch relevante waarden vanaf de steentijd en met WOII worden verwacht binnen de contouren van het projectgebied. De heraanleg van bestaande riolering- en nutsvoorzieningen zal slechts ingrijpen op een reeds verstoord bodemarchief.

1.3.2 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek

Wie een stedenbouwkundige vergunning of een verkavelingsvergunning moet aanvragen, wordt in bepaalde gevallen (o.a. afhankelijk van de grootte van het projectgebied, de omvang van de bodemingreep en de ligging in een archeologische zone) verplicht om een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota is dan het resultaat van een archeologisch vooronderzoek waarvoor een erkend archeoloog moet worden aangesteld. De stedenbouwkundige vergunningsaanvraag voor de riolerings- en wegeniswerken in de Schetsveldwijk te Diegem met haar totale oppervlakte van 1,18 ha voldoet dan ook aan alle voorwaarden om in aanmerking te komen voor het opstellen van een archeologienota.

Het uiteindelijk doel van een dergelijke archeologienota bestaat uit het formuleren van wenselijke maatregelen met betrekking tot een archeologische opgraving (behoud *ex situ*) of een behoud in de ondergrond (*in situ*) van archeologisch relevante waarden indien deze tijdens het vooronderzoek werden vastgesteld.

Uit het bureauonderzoek dat een onderdeel vormt van deze archeologienota blijkt dat er binnen de grenzen van het projectgebied geen archeologisch relevante waarden vanaf de steentijd tot en met de Tweede Wereldoorlog kunnen worden verwacht, aangezien de toekomstige werkzaamheden slechts zullen ingrijpen op reeds verstoorde verstoorde niveaus in de ondergrond.

Bibliografie

Literatuur:

BAEYENS L. & DUDAL R. 1958. *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Zaventem (88 E),* Gent.

Websites:

https://geo.onroerenderfoed.be

https://cai.onroerenderfgoed.be

https://inventaris.onroerenderfgoed.be

https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie

www.dov.vlaanderen.be

www.cartesius.be

www.geopunt.be

Bijlagen

Bijlage 1 : Plannenlijst

Projectcode	**2016L188**
Onderwerp	**Plannenlijst**
Plannummer	1
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Locatie projectgebied
Aanmaakschaal	1/5.000
Aanmaakwijze	Digitaal, gegeorefereerd (Stephanie Cousin)
Datum	1996
Plannummer	2
Type plan	Kadasterkaart
Onderwerp plan	Locatie projectgebied
Aanmaakschaal	1/2.000
Aanmaakwijze	Digitaal, gegeorefereerd (Stephanie Cousin)
Datum	/
Plannummer	3
Type plan	Digitaal hoogtemodel (DHM II)
Onderwerp plan	Weergave reliëf
Aanmaakschaal	1/10.000 en 1/2.000
Aanmaakwijze	Digitaal, gegeorefereerd (Stephanie Cousin)
Datum	2013-2015
Plannummer	4
Type plan	Tertiair geologische kaart
Onderwerp plan	Bodemopbouw
Aanmaakschaal	1/10.000
Aanmaakwijze	Digitaal, gegeorefereerd (Stephanie Cousin)
Datum	1989-2001
Plannummer	5
Type plan	Quartair geologische kaart
Onderwerp plan	Bodemopbouw
Aanmaakschaal	1/10.000
Aanmaakwijze	Digitaal, gegeorefereerd (Stephanie Cousin)
Datum	1991-2005
Plannummer	6
Type plan	Bodemerosiekaart
Onderwerp plan	Bodemopbouw
Aanmaakschaal	1/10.000
Aanmaakwijze	Digitaal, gegeorefereerd (Stephanie Cousin)

Datum	2012-2015
Plannummer	7
Type plan	Ferrariskaart
Onderwerp plan	Historische kaart
Aanmaakschaal	1/10.000
Aanmaakwijze	Analoog
Datum	1771-1778
Plannummer	8
Type plan	Atlas der Buurtwegen
Onderwerp plan	Historische kaart
Aanmaakschaal	1/2.500 en 1/5.000
Aanmaakwijze	Analoog
Datum	1841
Plannummer	9
Type plan	Vandermaelenkaart
Onderwerp plan	Historische kaart
Aanmaakschaal	1/5.000
Aanmaakwijze	Analoog
Datum	1846-1954
Plannummer	10
Type plan	Bodembedekkingskaart
Onderwerp plan	Bodemgebruik
Aanmaakschaal	1/10.000
Aanmaakwijze	Digitaal, gegeorefereerd (Stephanie Cousin)
Datum	2012
Plannummer	11
Type plan	CAI-kaart
Onderwerp plan	CAI-vondstlocaties
Aanmaakschaal	1/10.000 en 1/5.000
Aanmaakwijze	Digitaal, gegeorefereerd (Stephanie Cousin)
Datum	18 mei 2016
Plannummer	12
Type plan	Bouwplan
Onderwerp plan	Ontwerpplan
Aanmaakschaal	onbekend
Aanmaakwijze	Analoog
Datum	22/08/2016

Bijlage 2: Fotolijst

Projectcode	**2016L188**
Onderwerp	**Fotolijst**
ID	F1
Type	Luchtfoto
Vervaardiging	Analoog
Onderwerp	Luchtfoto (opname zomer 2012)
ID	F2
Type	Luchtfoto
Vervaardiging	Analoog
Onderwerp	Luchtfoto (opname 1971)
ID	F3
Type	Luchtfoto
Vervaardiging	Analoog
Onderwerp	Luchtfoto (opname 2000-2003)